

PROSJEKTBEKRIVELSE

Sikring av språkhistorisk lydmateriale

Kainun institutti – Kvensk institutt er en stiftelse opprettet i desember 2005. Instituttet har som formål å bevare og utvikle kvensk språk og kultur, samt formidle kunnskaper og informasjon om kvensk i samfunnet. Instituttet har vært i full drift siden januar 2007.

Instituttet får sin driftstøtte fra Kultur- og kirke departementet. De nasjonale oppgavene vi har blitt tildelt er å etablere og drifte et kvensk språkråd (etablert 13.4.2007) samt å drive med opplysningsarbeid (se for eksempel www.kvenskinstitutt.no). Instituttet har til dags dato 3,5 ansatte.

Språkutvikling er et omfattende arbeid, både på språkvitenskapelig nivå og språkbrukernivå. Et kvensk språkråd er etablert, og dette språkrådet skal legge den faglige føringen for et felles kvensk skriftspråk. Instituttet jobber også med å samle inn språklig og kulturelt materiale, som språkråd, forskere og språkbrukere skal kunne benytte seg av. Det viktigste arbeidet er nok likevel knyttet til språkmotivering blant språkbrukere. Språkmotivering omfatter alt fra styrking av språklig og kulturell identitet til tilrettelegging av materiale og hjelpemidler.

Kvensk institutt har ikke økonomisk formål som målsetting. Det betyr at eventuelt overskudd i virksomheten beholdes til å videreutvikle virksomheten og til videre bruk innen instituttets virksomhetsområder.

Om kvensk

I 1998 ble kvenene anerkjent som en nasjonal minoritet i Norge. I 2005 ble kvensk anerkjent som eget språk av norske myndigheter. Før dette har kvenene vært et stille, usynlig og lite påaktet folk i Norge. En hard fornorskningpolitikk har ført til at kvensk språk og kultur i dag er sterkt truet.

Et trua språk har få eller ingen unge språkbrukere. Den naturlige overføringen av språk mellom generasjonene har blitt brutt og det betyr at antallet språkbrukere minker. Noen kvenske dialekter er mer eller mindre dødd ut. Språkmateriale fra noen av disse dialektene er dokumentert i form av intervjuer fra 1970-tallet. Disse intervjuene oppbevares i dag i Helsingfors, ved det Finska Bandarkivet/ Suomen kielen nauhoitearkisto (SKNA).

Blant den kvenske minoriteten i Norge skjer det et arbeid for revitalisering av kvensk språk og kultur til verdi for de enkeltpersoner som dette angår og til verdi for samfunnet som helhet. Både det språklige og det kulturelle revitaliseringsarbeidet har behov for snarlige og kraftfulle tiltak. Det å gjøre historie kjent og å øke kunnskapen om kvensk hverdag, er et viktig tiltak i revitaliseringsarbeidet.

Kunnskaper i språk og kultur er en universell kompetanse og ressurs til verdi for de enkeltpersoner dette angår, for lokalsamfunnet og for Norge som nasjon. I Nord-Norge har kunnskaper i kvensk og finsk en lang tradisjon. Språklige og kulturelle kunnskaper vil også i fremtiden være viktige, for å utvikle folk til folk kontakt, kulturutvekslinger, reiseliv og annen næringsvirksomhet mellom Norge og de østersjøfinske områdene.

Om SKNA

Helsingfors, i Suomen kielen nauhoitearkisto (Det finska bandarkivet), finnes det 418 timer og 55 minutter med lydopptak av kvenske dialekter. Nesten halvparten av disse har blitt digitalisert. Kvensk institutt har igangsatt et prosjekt hvor man overfører innholdet fra allerede digitaliserte opptak til skriftform. Materialet er av enorm språklig og språkhistorisk verdi, samtidig som fortellingene også gir oss verdifull informasjon om kvenenes hverdag.

Opptakene dekker så å si hele det kvenske området. De første opptakene ble gjort i Nordreisa i 1959 (Jaakko Sivula og Tauno Lähteenkorva). Fra 1960-tallet har vi opptak fra Vadsø (Pekka Laaksonen) og fra Nordreisa (Anna-Riitta Lindgren og Marjut Aikio). Størsteparten av opptakene, rundt 300 timer, ble gjort på begynnelsen 1970-tallet. I tiden 1971-73 dro fire feltarbeidsgrupper fra Helsingfors for å dokumentere språket blant kvenene. I 1971 ble det sendt to ekspedisjoner til Øst-Finnmark. Den ene tok for seg Vadsø og Vardø (Erkki Lyytikäinen og Matti Punttila), den andre reiste til Sør-Varanger, Tana og Porsanger (Jorma Rekunen og Pentti Soutkari). Sommeren 1972 ble ekspedisjonene rettet mot området vest for Porsanger, altså til Nordkapp og Kvalsund, samt til Alta. Sommeren 1973 fortsatte en ny feltarbeidsgruppe (Juhani Pallonen og Jaakko Yli-Paavola). Fra det året har man opptak fra Alta, Kvænangen, Skjervøy, Nordreisa, Kåfjord, Storfjord og Lyngen.

Opptakene er samtaler om ulike temaer. Intervjuene ble som oftest gjort hjemme hos språkinformantene, altså i deres naturlige omgivelser. Kvenene som blir intervjuet var rundt 70-80 da opptakene ble gjort (født hovedsakelig mellom 1880-1910).

Verdien av lydopptakene

Kvensk språk har per i dag ikke et skriftspråk. Det er også knapt med skrevet materiale på kvensk. I og med at kvensk til nå har levd som et muntlig språk, er det viktig at man får berget det man allerede har av dokumentasjon om kvenske dialekter. Mange av dialektene har allerede dødd ut, så lydopptakene i SKNA i Helsingfors har av enorm verdi for Kvensk institutt og arbeidet knyttet til språkutvikling. Selv om lydopptakene er blitt oppbevart på mest forsvarlig måte, er det en kamp med tiden å få dem digitalisert.

Innsamling av data

Kvensk institutt jobber med å samle dokumenter, litteratur, artikler og avhandlinger som angår kvensk språk og kultur og kvenene. Dette mener vi er en selvfølgelig oppgave for et nasjonalt senter for kvensk språk og kultur. Mye av materialet benyttes selvsagt direkte i

FoU-arbeidet som instituttet gjør og skal gjøre, men like viktig er det å tilrettelegge materialet for kvenene og for eksterne forskere. Lydopptakene fra SKNA vil være en del av dette arkivet.

Distribuering

Kvensk institutt ønsker først og fremst å digitalisere lydopptakene for å berge dem fra å bli ødelagt. For å maksimere tilgjengeligheten for språkforskere, vil de digitaliserte opptakene også bli oppbevart i Helsingfors i tillegg til at Kvensk institutt får sitt eksemplar. Det bør nærmest være en selvfølge at forskningsmateriale om en folkegruppe også gjøres tilgjengelig for den folkegruppen det gjelder. Det nasjonale senteret for kvensk språk og kultur bør være det naturlige stedet for oppbevaring av slike opptak.

Det er allerede tilrettelagt for bruk av opptakene til språkvitenskapelig arbeid, og alle lydopptakene vil være tilgjengelige for medlemmene i det kvenske språkrådet. Kvensk institutt samarbeider med Trond Trosterud fra Universitetet i Tromsø om å finne videre løsninger for arkivering, tilrettelegging og distribuering av materialet. På nåværende tidspunkt foreligger ikke slike planer. Denne søknaden angår derfor kunne digitaliseringen av disse opptakene. Første ledd i arbeidet er altså å berge opptakene fra å gå i oppløsning.

Kvensk institutt har vært og er i dialog med Kotus/ Centralen för inhemska språken angående bruksrettighetene til båndene. For vårt vedkommende er det viktig at intervjuede personer og deres etterkommere skal ha muligheten til å få en kopi av samtalen.

Dersom Kvensk institutt klarer å få finansiert digitaliseringen av resterende 223 timer opptak, vil Kotus overføre mp3-kopier av hele lyd materialet til Kvensk institutt. Bruksrettighetene medfølger, uten tilleggsutgifter. Materialet er først og fremt tenkt brukt i språklig og kulturelt forskningsarbeid, men Kvensk institutt kan lage kopier til informantene og deres etterkommere.

Videre arbeid med tilrettelegging for formidling og distribuering vil skje i samarbeid med både Universitetet i Tromsø og Kotus.

Kvensk institutt skal ikke drive med forretningsvirksomhet knyttet til disse opptakene. Opphavsretten til opptakene vil og skal ligge i Helsingfors. Kvensk institutts engasjement i denne saken er av ren språkvitenskapelig art.

Transkribering av lyd materiale

Kvensk institutt har ansatt en prosjektmedarbeider, Mihail Voronov, til å jobbe med gamle lydopptak og overføring av lyd til skrevet form. Voronov har vært ansatt i 100 % stilling fra 15.10.2006 til 15.7.2007, men arbeider nå med sin doktoravhandling ved Universitetet i Åbo. Han fortsetter med transkriberingsprosjektet i en 10 % stilling ved siden av stipendiatstillingen sin. Det materialet han frem til nå har behandlet og

bearbeidet brukes i dag av Universitetet i Tromsø i utviklingen av lærematerialet til distansstudiet i kvensk. Det kvenske språkrådet bruker også Voronovs kildemateriale i sitt språkutviklingsarbeid.